

XVIII—XIX. SZÁZADI FÉMTÁRGYAK ÉS MESTEREMBEREK

T. KNOTIK MÁRTA

(Szeged, Móra Ferenc Múzeum)

A Móra Ferenc Múzeum iparművészeti anyagából sorozatos tárgybemutató formájában szeretnénk közzétenni az arra érdemes darabokat. A kevészámú gyűjtemény feldolgozást nem igényel és nem is tesz lehetővé, viszont Csongrád megye iparművészeti kincsei már feldolgozást nyertek¹.

A tárgybemutatót fémtárgyainkkal kezdjük. Elsőnek a lakatoscéh ónserlegét mutatjuk be, majd a gyűjtemény legrégebbi darabjait, a lakatoscéh évszámokkal ellátott, tenyérnyi nagyságú, trébelt ezüst pajszeit². Végül egy ezüst kannával ismerkedünk meg, mely nemrég került a múzeum tulajdonába.

Az ezüst pajszosk javarészt, a bennük található ötvösjegyek alapján, helyi ötvösök készítették. A rajtuk levő céhjelvények meggyőznek bennünket arról, hogy a lakatoscéh lakatos és puskamíves mesterei számára készültek. E pajszoskat eredetileg a lakatoscéh fentemlített fémserlegére függesztették³. Úgy látszik a szegedi lakatosoknál is szokás volt, hogy az újonnan felvett mester egyéb szolgáltatás mellett a „sildet” is beadta. Az új mester egy kis ezüst pajszosk csináltatott, melyen a neve, mesterségének jelvényei és a céhbe való felvételének évszáma szerepelt⁴. Az elhalt mesterek pajszjai a céh tulajdonában maradtak, így őrződtek meg napjainkig a céh ládjában. Múzeumunk ezüst pajszjain a szereplő nevek és kezdőbetűk mögött tehát a XVIII—XIX. században Szegeden működött lakatos és puskamíves mesterek rejlenek. Őket és az ezüstmunkák készítőit a Szegedi Levéltár és a Somogyi Könyvtár iratanyagában található mesternevekkel nagyrészt azonosítani tudtuk. Az azonosításhoz csak azokat az iratokat használhattuk fel, melyeken a nevek mellett a foglalkozás is fel van tüntetve⁵. Ezen iratokban 1750—1813-ig és 1828 évben fellelhető ötvös-mesterek és a lakatoscéhbe tartozó lakatos-, puskamíves-, órásmesterek neveit és adatait táblázatban rögzítettük, melyet a függelék tesz teljessé.

A táblázat a következőket tartalmazza: a mesterségek szerint csoportosított nevek elé került a dolgozat tárgyát képező ezüst pajszosk sorszáma, majd a mesterek

¹ P. Brestyánszky I., Csongrád megye iparművészeti kincsei. MFMÉ. 1970/2.

² „Adományozó a Szegedi Ipartestület” Reizner János bejegyzése a Móra Ferenc Múzeum 1899 évi leltárkönyvébe. A pajszoskat könyvében is megemlíti: Reizner J., Szeged Története. Szeged, 1900. III. 459. l. 4-es jegyzet. Később Pataky Dénesné [Brestyánszky I.], Adatok a szegedi ötvösség történetéhez. Műv. Tört. Ért. 1957. 28. l. és P. Brestyánszky I. l. m. 18. l. ír róluk.

³ Vö. Csipkés K., Céhedényeink. Soproni Szemle. V. évf. 3. szám 227. l. és 4. kép.

⁴ Tompos E., Címeres Céhemlékek a soproni múzeumokban. Arrabona. 1968. 116. l. és Nagybakay P., Céhek, céhemlékek Veszprém megyében. Veszprém, 1971. 38—43. l.

⁵ A Szegedi Levéltárban 1003 Szeged Város Tanácsának iratai: Tanácsi jegyzőkönyvek 1717—1830-ig; Vagyonösszeírások (Conscriptio) az 1750—57, 1760—62, 1766—69, 1773, 1776—77, 1808, 1810-es éveké Palánkból és az 1764—69, 1774—77-es éveké Fölsővárosból; 1004 Szeged Város Gazdaszékének jegyzőkönyvei 1774—1828-ig; 1021 Szeged Város Titkos Levéltára Polgárok lajstromjai (ún. aranykönyv); az 1828-as összeírás. Somogyi Könyvtár: a lakatoscéh beírókönyve 1743—1818-ig.

származási, ill. születési helye, a városrész, ahol működtek és hány házzal rendelkeztek. Működésük alatt mikor váltak mesterré, ill. mikor készült számukra az ezüst pajzs, mikor nyerték el a polgárjogot Szeged városától, mely években voltak céhmesterek. Mikor születtek, házasodtak és hogyan házasodtak össze, mikor haltak meg.

Az általunk bemutatásra kerülő fémtárgyakat a már leírt sorrendben, folyamatosan számoztuk és ezt a számozást használtuk a képeknél is⁶.

1. ÖNSERLEG. Talpa, nádusa kerek, teste gerezdelt. Szájnyílása alatt körben, felerősített kétfejú sasok és maszkok váltakoznak. A sasok lábainál kerek fülek állnak ki, a maszkok arca kétoldalt lyukas. Leemelhető, gerezdelt tetején egy férfi álló alakja nagy barokk pajzsot tart maga előtt. Ezen vésett felirat: „WILCOMDER SCHLOSER GESELNIN SZEGEDIN. FIFAT.” A serleg fenekén bekarcolt kulcs van. M: 41 cm, talpátm.: 13 cm, szájátm.: 12 cm (Ip. 54.32.1. ltsz.).

E XVIII. századból származó önserleg mesterét nem ismerjük. A darab kivitelezése és a szobrocška formálása közepes tehetségű kézre vall, aki még a korra jellemző, dús, karcolt díszítést is mellőzte⁷. Elsősorban a serleg rendeltetését tartotta szem előtt. Ezt példázza a darab tudatos formai és aránybeli megoldása, mintegy háttérrel szolgáltatva még színével is a ráérsíthető ezüst fityegőknek. Ugyanis erre a serlegre kerültek a lakatoscéh új mestereinek már említett ezüst pajzsai. Érdeemes megemlítenünk, hogy a serleg megemlések a nyolc ezüst pajzs egymáshoz lengése szinte muzsikál. Ünnepeyes és hangulatos összejöveteleiken valószínűleg sokat emelgették csilingelő serlegüket.

A bemutatandó 16 darab pajzs mindegyike ezüst lemezből, domborítással készült. Egy darab kivételével (2.), hátuk felsőrészére, függőleges irányban, akasztásra szolgáló kis karikát forrasztottak. Az alábbiakban a pajzsok leírásán, betűik, jegyeik feloldásán keresztül megismerjük tulajdonosaikat és készítőiket.

2. PAJZS. Virágokkal és szőlővel keretezett ovális mezőben: keresztbe fektetett, vésett kulcsok kétoldalán vésett 1766-os évszám, felette és alatta a vésett felirat „M: R: Sloser Maister Sege-din” A pajzs tetején a függesztésre alkalmas lapos fül nyélszerűen van kiképezve. H: 7 cm, sz: 4,5 cm (Ip. 54.42.1. ltsz., bemutatása fotó alapján).

Az M: R: betűk lakatosmesterének nevét a rendelkezésünkre álló iratanyagból feloldani, sajnos, nem tudtuk.

I K

3. PAJZS. Apróvirágos, taréjos peracidomokkal körülfogott mezőben: keresztbe tett, domborított kulcsok két oldalán vésett 1774-es évszám, felette és alatta vésett betűk „I: M: F: R:”. Az alsó kagylódísz jobb oldalán vésett IK ötvösjegy. H: 8 cm, sz: 6,5 cm (Ip. 54.49.1. ltsz.).

Az I: M: F: R: betűk lakatosmesterét sem sikerült megtalálnunk. A szépen formált, gazdag díszítésű és kifogástalanul munkált ezüstmű ötvösére utaló IK betűk Josephus Klancz ötvösmestert rejthetik⁸. Vele 1768–69-ben találkozunk forrásainkban, melyek csupán annyit árulnak el róla, hogy házzal rendelkező palánki⁹ mester. Pajzsunk készítésekor, 1774-ben feltehetően még Szegeden dolgozik. Működéséről

⁶ A képeket a 2. kivételével Toppantóné Nagy Czirok Anikó, az ötvösjegyek rajzait és a táblázatot Pál László készítette.

⁷ *Weiner Mné*, Onművesség. Bp., 1971.

⁸ Itt kell megjegyeznünk, hogy a szegedi ötvöscéh tagjai a török uralom alatt elmenekültek a városból, a később itt letelepült ötvösök viszont céhet többé nem alkottak. Lásd. *Reizner J.*, im. 464. l., *Illésy J.*, Magyarországi ötvösök 1732-ben. Arch. Ért. 1904. 386–396. l. és *Köszeghy E.*, Magyarországi ötvösjegyek. Bp., 1936. Szeged címszó.

⁹ Szegedről és városrészeiről lásd *Bálint S.*, Szeged városa. Bp. 1959. *Uő.*, Rókus. MFMÉ. 1957. 165–170. l. *uő.*, Alsóváros uo. 1958–59. 123–126 l., *uő.*, Palánk uo. 1960–62. 147–150 l., *uő.*, Felsőváros uo. 1963. 121–128. l.



1

jelen művén kívül nincs adatunk, a Város Gazdaszéki irataiban ötvösmesterrel nem találkozunk, őket a Tanács nem foglalkoztatja.

4. PAJZS. Taréjos peracidomokkal körülvelt mezőben: keresztbe tett, domborított kulcsok között domborított „VFS” betűk, felettük domborított 1774-es évszám. H: 9 cm, sz: 7,5 cm (Ip. 54.47.1. ltsz.).

A kivitelezésében eléggé kezdetleges pajzs VFS betűinek lakatosmesterét sem sikerült megtalálnunk.



5. PAJZS. Koronával és egymásba kapcsolódó peracidomokkal körülvelt négykaréjos mezőben: egymást keresztező, domborított puskák kétoldalán beütött I3-as hitelesítőbélyeg és AT ötvösjegye. A felső karéjokban vésett „JoSEPh: ZoRKOVSZKI”, az alsókban domborított „ANNO 1783”-as évjelzés. H: 10,5 cm, sz: 7,5 cm (Ip. 54.50.1. ltsz.).

Josephus Zorkovszki „puskatsináló” mester neve 1785-ben tűnik fel forrásainkban. A díszes kivitelű és kifogástalan mesterségbeli tudásról valló ezüstmunka AT ötvösjegye mögött Andreas Tomcsányit véljük.

Zorkovszki József nőtlen, palánki puskaművest¹⁰ 1785. június 25-én fogadják be a szegedi polgárok közé¹¹. Nyilván a pajzs készületek válik mesterré. Működéséről szinte semmit sem tudunk. Hilf szerint¹² 1805-ben választották meg céhmesterré. Tudunk viszont 1807. aug. 18-i házasságáról, amikor mint ötven éves özvegy nember veszi el a harminchat éves Szabó Annát. Mesterünk nevével még 1810-ben is találkozunk. 1826. augusztus 21-én, hetvenegy éves korában halt meg özvegyen hagyva Szabó Annát¹³.

Tomcsányi András ötvösmester 1761-től bérlő a palánki Kiss Tamás házában. 1762. január 4-én nyeri el Szeged városától a polgárjogot. S bár nevével 1777-ben találkozunk utoljára, az összeírások hiányossága alapján azonban feltételezhetjük, hogy a pajzs készülésekor még itt dolgozik. Jelen művén kívül működéséről adatunk nincs.



6. PAJZS. Balról taréjos peracidommal, jobbról gránátalmás füzérral határolt mezőben: keresztbe tett, domborított kulcs és kalapács kétoldalán vésett 1787-es évszám, felette „LM” betűk, alatta beütött I3-as hitelesítőbélyeg és PL ötvösjegye. H: 11,5 cm, sz: 8 cm (Ip. 54.51.1. ltsz.).

A pajzs LM betűi valószínűleg Laurentius Miller lakatosmestert örökítették meg, kinek nevével 1786-ban találkozunk először és az 1828-as összeírásban még szerepel a palánki lakatosmesterek között. Az erőteljes formai megoldású és finomrajzú ötvösmunka PL ötvösjegye pedig a Szegeden 1766–77-ig nyomon követhető Paulus Lukity (Lukics) mestert rejtheti.

Miller Lőrinc annak a Miller lakatos-családnak tagja, akik több mint fél évszázadon keresztül folytatták mesterségüket Szegeden¹⁴. 1755. július 25-én született.

¹⁰ Adataink szerint mesterembereink mind katolikus vallásúak és alig találunk közöttük magyar nevű ill. származásút. Vö. *Eperjessy G.*, Mezővárosi és falusi céhek. Bp., 1967. 110. l. és *Jenőfi É.*, Adatok a szegedi német telepesek és céheik történetéhez. Bp., 1932.

¹¹ A polgárjogért valamennyien már mint mesterek folyamodnak. Vö. *Reizner J.*, im. 106–109. l.

¹² *Hilf L.*, A szegedi iparosság története. Szeged, 1929. 88. l. és *Jenőfi É.*, im. (Sajnos az általa idézett iratok egy részét már nem sikerült fellelnünk.)

¹³ A halálozási, házassági és születési adatok a Belvárosi (1717 évtől) és a Fölsővárosi (1778 évtől) Plébániák anyakönyveiből valók.

¹⁴ A Miller-családot bővebben lásd a 14. pajzsnál.



2



3



4



5

A pajzs készültének évében, 1787. január 15-én mint szegedi polgár fiát vették be a polgárok közé. Tudjuk róla, hogy 1792-ben céhmester és 1800-ban házat vásárol. Valószínűleg mint ifjú mester veszi el a kor szokásához híven Joannes Mack lakatosmester özvegyét és így kerül sor 1805-ben mostoha gyermekeinek Mák Annának és Magdolnának kielégítésére¹⁵. Miller Lőrinc feltehetően 1886 körül, mesterré válásának idején házasodik be az özvegy mesterné műhelyébe. A többszörösen özvegy mesterné házasságai során az eredetileg Gaigner-féle lakatosműhely először Mack majd Miller Lőrinc lakatosmester tulajdona lesz.

Miller Lőrinc 1821-ben újból céhmester. Nyolcvannégy éves korában, 1838. október 24-én halt meg néhai Tóth Ilona özvegyeként (aki már második felesége lehetett).

Miller Lőrincet a város éveken át foglalkoztatja, így ő is résztvesz az 1800-as években az „új városháza” munkálatain. 1828-ban a lámpások felállításához¹⁶ szükséges 120 darab „Stitzu nevű vasak” készítéséért alku szerint 210 forintot kap (ezt a munkát előző évben Milkovits János lakatosmester¹⁷ olcsóbban vállalná, azonban „az újjonnan készített lámpásokhoz megkívántatott szárnyvasak” mintadarbja nem olyan jó mint Müller Lőrincé). A „Curiális háznál” készített új hivatalos szobákhoz kívánt lakatosi munkákért 326 forintot fizettek neki.

Működésével kapcsolatban érdekes adatokra is bukkantunk. Egy különös konstrukciójáról szól az 1801-ben kérésére kiadott igazolás¹⁸. E szerint „*Karolina nevezetű alkotmányával, mely észrevehetetlenül s- mesterségesen közölt emberi szavakat kiadja, az ide való közönséget 5 hetekig egész meg elégedésig mulatta*”. Egy 1809-es irat pedig a mester hozzáértéséről tanúskodik, melyben Miller Lőrinc megerősíti „*vallását arrul, minémű vasat talált Ns. Bellár Arkadius Úrnak pénz tartó szobája aittójának pléhében*”.

Az ezüst pajzs tulajdonosa után ismerjük meg készítőjét, Lukics Pál ötvös mestert, aki 1765. január 20-án házasodott össze Catharina Temesvárival. Ötvösünk nevével, mint említettük 1766—1777-ig a palánki összeírásokban találkozunk, ahol háza van. Az összeírások azonban hiányosak és így joggal feltételezhetjük, hogy ennek a 8. pajzsnak, sőt az ezek alapján neki tulajdonítható 7., 9., 10. pajzsok készítésekor, még 1795-ben is itt működik. Talán nem érdektelen megjegyeznünk, hogy mesterünket megelőző időben 1750—61 között szerepel egy Budáról származó Antonius Lukity nevű ötvös mester. Ez a palánkban házzal rendelkező ötvös, aki 1750. június 8-án lép a szegedi polgárok sorába, feltehetően pajzsunk mesterének apja, aki ötvennégy éves korában — 1760. július elsején — halt meg.

7. PAJZS. Jobbról taréjos peracidommal, balról gránátalmás fűzérrel határolt mezőben: kereszthe fektetett, domborított kulcs és kalapács kétoldalán vésett 1787-es évszám, felette vésett „JP” betűk. H: 10,5 cm, sz: 7 cm (Ip. 54.34.1. ltsz.).

Az IP betűk feltehetően Ignatius Pack szegedi lakatosmester névbetűi. A pajzson ötvösjegyet ugyan nem találunk, de a formai megoldás hasonlósága és a kivitelezés az előző pajzsével egy kézre vall. Az évszámok, betűk vésése teljesen egyezik, egy évben is készültek. Így mesterének P. Lukityot tarthatjuk.

¹⁵ A Pozsony megyéből származó Joannes Mack sarkantyúcsináló mester 1761. szeptember 16-án lép a szegedi polgárok sorába. A következő hónap 5. napján feleségül veszi Catharinát, Gaigner sarkantyúcsináló mester özvegyét (lásd. függelékben). Fiatalon, harminchét évesen halt meg 1773. február 5-én, újból özvegyen hagyva a nála egy évvel fiatalabb Catharinát, aki később ismét férjhez megy — most már negyedszer — Miller Lőrinc lakatosmesterhez.

¹⁶ Vö. *Inczefi G.*, Művelődéstörténeti emlékek Szeged múltjából. MFMÉ. 1971/1. 141. l.

¹⁷ A 12. pajzs tulajdonosa.

¹⁸ Teljes szövegezése sajnos nem maradt ránk, csak a jegyzőkönyvi kivonat.

Pack Ignác nevével 1784—1812-ig elszórtan találkozunk az iratokban. A bécsi születésű mester, mint a „*Ns. Városnak 20 esztendőktül lakosa*” csak 1805-ben kéri, és a következő év január 8-án meg is kapja Szeged városától a polgárjogot. Tudjuk róla, hogy fia, Pack György 1810-ben kezdi a mesterségben vándorlását, majd hosszú távollét után Rókuson telepszik meg és csak 1830-ban folyamodik polgárjogért.

8. PAJZS. Szalagsokros, szőlőfürtös babérágakkal körülvett mezőre szegecselt egymást keresztező, aranyozott kulcsok kétoldalán vésett „*A S*” betűk, alatta beütött **13**-as hitelesítő bélyeg és **PL** ötvösjegy (rajza az 5. pajzsnál). Az ágak alatt, vésett 1789-es évszám. A szalagsokorba kari-kát fűztek, majd összeforrasztották. H: 7,5 cm, sz: 6 cm (Ip. 54.52.1. ltsz.).

Az **AS** betűk valószínűleg Antonius Szökfű lakatosmester névbetűi, akit iratainkban 1790—1804-ig követhetünk nyomon. Az eddigiektől eltérő megformálását, szép kivitelű ezüstmunka **PL** jegye azonos az 5. pajzsával, mely Paulus Lukity ötvösmestert takarja.

Szökfű Antal palánki lakatosmester, aki a bácsmegyei Kanizsáról¹⁹ való, 1790. július 12-én nyerte el Szeged városától a polgárjogot. Tehát egy évvel előbb, a pajzs készületek már bizonyosan itt működött. A város 1892-től őt is foglalkoztatja²⁰: többek között 1798-ban a „*városi Insurgens katonák számára készített sarkantyúkért*” fizetnek neki.

9. PAJZS. Taréjos peracidomokkal körülzárt mezőben: egymást keresztező, domborított kulcsok és kalapács, ezek kétoldalán vésett „*I S*” betűk, alatta vésett 1792-es évszám. H: 10,5 cm, sz: 7,5 cm (Ip. 54.44.1. ltsz.).

Az **IS** betűk feltehetően az 1791-től szereplő Joannes Schmidt (Smidt) felsővárosi lakatosmester névbetűi. A pajzsnak ugyan nincs ötvösjegye, de megformálásának, kivitelezésének színvonala, a betűk és számok vésete a 6—7. pajzshoz hasonlóan a **PL** ötvösjegyű mester, Paulus Lukity kezére vall.

Smidt János lakatosmesterről a következőket sikerült megtudnunk. 1791. március 16-án, mint Nagyszébenből való felsővárosi mester kapott polgárjogot Szeged városától. Ez év szeptember 22-én vette feleségül, a már említett Müller Lőrinchez hasonlóan az ő testvérének, Miller Jakab (2) felsővárosi²¹ lakatosmesternek özvegyét, a 42 éves Pickler Annát. Így lett az ekkor 29 éves Smidt János mostohafia Miller Ádám (a 17. pajzs tulajdonosa), aki ekkor csupán pár éves lehetett. Később nála tanulta ki a mesterséget. Smidt János 1795-ben a Tanácsot arra kéri, hogy a „*piacon egy deszka sátorban munkáját árulhassa*”. Nevével 1812-ig sokszor találkozunk. 1823. augusztus 5-én halt meg a hatvan éves mester²², így Pickler Anna újból özvegy maradt.

Ezek után ismerkedjünk meg Smidt János működésével. A város évenként dolgoztat vele. Az 1800-as években az új városházán ő a legsűrűbben foglalkoztatott lakatos. A számára kifizetett szolgálatokból és egy 1781-es szegedi árszabásból (l. melléklet) képet nyerhetünk a lakatosmunkák többségéről. 1793-ban: „*a szőregi hidakra mesterségbeli munkálkodásért*”, 1795-ben: „*a ... Deák Oskola ablak-*

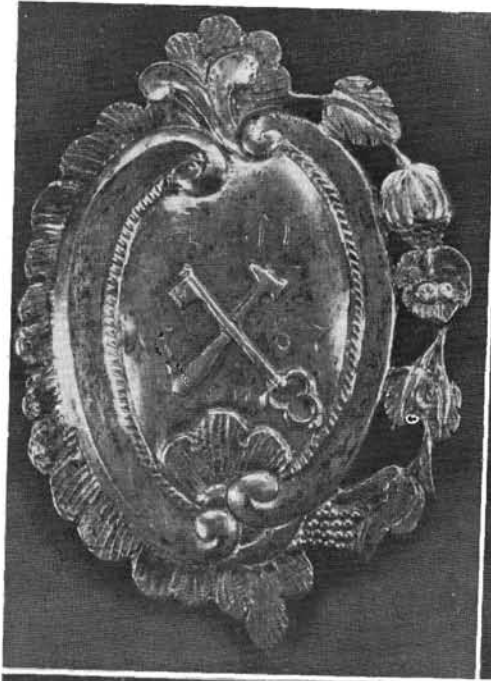
¹⁹ Ó- vagy Magyar-Kanizsa, lásd. *Fényes E.*, Magyarország Geographiai szótára. Pest, 1851.

²⁰ 1791-ben kéri a lakatoscéh a Tanácsot, hogy a városi munkákra ne mindig ugyanazokat a mestereket foglalkoztassa.

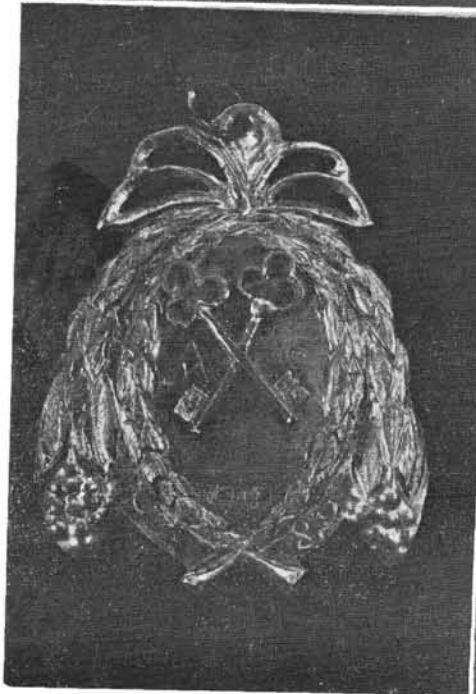
²¹ Felsővároson általában egy lakatosmestert találunk. A Miller- majd Schmidt- műhely előtt Kalmár Mihályé működött 1763—1769-ig. Később szaporodott a felsővárosi mesterek száma kettőre Vass Jánossal (11. pajzs tulajdonosa), aki 1799-től dolgozott itt. Kalmár Mihály lakatosmester Bars megye Verebély városából házasodott ide. 1762. augusztus 10-én vette feleségül Bukin özvegyét Anna Máriát.

²² Az 1828-as összeírásban felsővároson említett Schmidt János nyilván az ő fia.

6



7



8



9

10



11



12

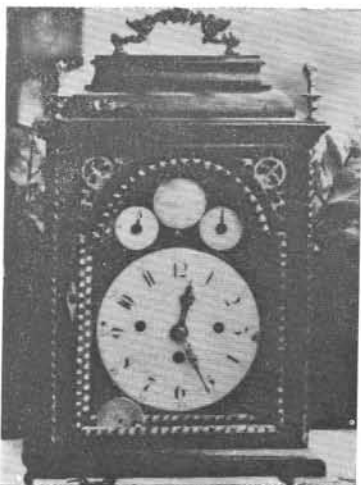


13



ján lévő rostélyos zablának vasalásaiért”, 1800-ban: „a Tápai s Gyevi hidakhoz, az tiszába vetett Sarkantyúkhöz tett munkáiért”, „a városi rabok meg és kivasalásáért”, „az újonnan épült városháza Billiárd szobájába adott vas kemencéért” fizetnek neki. 1805-ben „az újonnan épült városháza Tornyán az éjjeli vigyázónak Számára készített folyosónak vas rostélya alkalmaztatása ... és a Sálának oldalán találkozó vas rostélynak leszedését a Toronyhoz való alkalmaztatását, és egy résznek saját vasából ujonnan való készítését megtévén helyes, erős, jó s tartós munkáiért a Város Taksából 480 forintokat” kap, valamint a „hidakhoz készült szögekért és az erdő ültetéshez adott 12 vas furkókért” is fizetnek neki. Ugyanez évben „a városi Curia” 14 ajtó-vasalását vele készíttetik, bár Milkovits Jánossal (a 12. pajzs tulajdonosa) is alkudnak ez ügyben. A következő évben 1806-ban „tüzi létrák és csáklák vasalásáért, alku vétetett a Tüzi Lajtorjának fejes szegekkel való készítése iránt tudni illik egy Lajtorjában Hat Szögekért”, „az újonnan készült Archivumba Szükséges ött Aitokra 5 darabb Francia Pléh a többire pedig be véset pántok és tsinos fordítókért” utalnak ki számára nagyobb összeget. 1808-ban a „sörházhoz készített vas aitoért... vékák vasalásáért”, 1809-ben „90 pár Insurgens katonák Csizma sarkantyúzásáért, csákányokért”, 1811-ben pedig a „városi vízipuskák reparatiojáért” fizetnek neki.

Smidt Jánossal kapcsolatban külön érdemes megemlíteni, hogy az előbbi munkákon kívül, pár éven keresztül a város óráinak gondozását is ő végzi. 1804-ben a három toronyóra felhúzását, igazítását és javítását bízják rá. 1805-ben nagyobb összeget fizetnek ki neki a „három Városi Toronyóráknak reparatiojáért”. 1807-től az eddigi három toronyórához még a „most szaporodott Város Háza Toronyóráját” is ellátja plusz 40 forintért.



Ezek az adatok azért is érdekesek, mert az órák csak eleinte működtek a lakatoscéh keretében²³ és Szeged ezekben az években sincs órás nélkül. A város egyik órása Thomas Schönböck, akit 1796-ban bíztak meg a három városrész óráinak gondozásával²⁴, most betegességére hivatkozva lemond erről. A város másik órása Joannes Greitzinger, aki bécsi születésű, csupán egy éve, 1803-ban kérte letelepedését, akkor még nem alkalmas a város toronyóráinak gondozására.

Schönböck Tamás palánki órásmesterrel 1795-ben találkozunk először, amikor mint fiatal házas kéri a tanácsot, hogy 12 évig ne engedjék meg külső mester letelepedését, hiszen „ezen mester-ségből itten egy is elegendő”. Úgy látszik ennek eredményeképpen vesz házat 1799-ben. Ebből az időből származhat ez a magántulajdonban lévő

²³ Első kiváltságlevelükben (54.35.1. ltsz.) Fabro-Seraria, Horologiaria, Bombardaria együtt szerepel. Lásd még Hilf L., i. m. és Pozsár I., A csongrádmegyei céhek története. Csongrád, 1912. 77. l.

²⁴ Itt meg kell említenünk, hogy ezt a feladatot 1738-tól Joannes Miller órásmester látta el. Ő 1757-ig a városi tisztségviselők között, mint Direktor Horologiorum (a három városrész óráinak Direktora) foglal helyet. Nevével 1786-ig találkozunk. E hosszú idő alatt csak 1774-től tudunk még egy órásról Josephus Hicker személyében. Ő kb. 10 évi működés után elköltözött Szegedről. A később kiállított bizonyító levél polgárnak mondja ugyan, de nevét nem találjuk az aranykönyvben. 1791-ben már nincs a városban, mert ebben az évben Michael Eichingernek (13. pajzs tulajdonosa) fizetnek „óra kenyőcsre”, bár Hicker fia, Jacob Hicker órásmester ekkor már működik. Ő 1789. május 10-én lett szegedi polgár és 10 éven át dolgozott itt.

szekrényóra²⁵, melyet tőle ismerünk. Felirata: „*Thomas Schönböck in Segedin*” (*Repetirt Nicht — Nicht Schlägt*”). A mester később, 1804-ben betegeskedni kezd, tudjuk róla hogy 1805-ben Geizelbrecht Ádám a legénye. Ebben az időben a bejegyzések már mint polgárt emlegetik, de neve nem szerepel a polgárok aranykönyvében²⁶. Schönböck Tamás nevével 1812-ig még találkozunk. 1814. augusztus 2-án halt meg fiatalon, negyvenhét éves korában. Özvegye Schuster Katalin.

Greitzinger János órasmester Bécsben született, mesterségét Zalaegerszegen tanulta és Kanizsán választották polgárrá. Szegedre 1803-ban telepedett le és 1805. St. András hava 29-én fogadták be a város polgárai közé. Neve az 1828-as összeírásban a palánki mesterek között még szerepel. 1835. augusztus 5-én, hetvenkét éves korában halt meg. Özvegye Christina Szimonyi.

10. PAJZS. Jobbról taréjos peracidommal, balról gránátalmás füzérral határolt mezőben: keresztbe tett, domborított kulcsok, ezek felett vésett 1795-ös évszám, mellettük vésett „L W” betűk. H: 10,5 cm, sz: 7 cm (Ip. 54.45. 1.ltsz.).

Az L W kezdőbetűk valószínűleg Laurentius Vid lakatosmester névbetűi, akiről csak annyit tudunk, hogy idevaló polgári születésű és 1802. Bőjt elsőhava 15-én nyert polgárjogot Szeged városától. A pajzs készültekor nyilván már itt működött. Feltehetően ő született 1765. július 25-én a Palánkban, kinek apja Andreas Vid, anyja pedig Rosália Tárnoki.

Ötvösjegyet ezen a darabon sem találtunk, de a könnyed formai megoldás és rajzi kivitelezés, a számok és betűk vésete a PL ötvösjegyű mester kezére vall, annak legszebb darabja.

11. PAJZS. Balról taréjos peracidommal, jobbról gránátalmás füzérral határolt mezőben: keresztbe fektetett, domborított kulcs és kalapács, mely felett domborított „I. V.” betűk, mellette domborított 1796-os évszám. H: 11,5 cm, sz: 8 cm (Ip. 54.39.1. ltsz.).

Az I. V. betűk Joannes Vass fölsővárosi lakatosmester névbetűi lehetnek, akivel 1799—1805-ig elszórtan ugyan, de találkozunk az iratokban. Feltehető, hogy a pajzs készültekor már itt működik. Mesterünk Palánkban született 1771. június 26-án és 1825. január 24-én ugyanott halt meg ötvennégy éves korában, özvegyiségben hagyva Müller Magdát. Valószínűleg az ő fiuk az a Vass János, aki az 1828-as összeírásban fölsővárosi lakatosmester.

A pajzsnak ötvösjegye nincs, formailag teljesen megegyezik az 5. pajzzsal, de az ezüstmunka kivitelezése oly durva és száraz, hogy csupán az említett darab lemásolására gondolhatunk.

12. PAJZS. Szalagcsokros virágfüzérral határolt mezőben: kulcsot tartó, domborított oroszlán áll, mely felett domborított „I. M.” betűk, alatta domborított 1798-as évszám. H: 9,5 cm, sz: 5,5 cm (Ip. 54.40.1. ltsz.).

Az I. M. betűk mögött Joannes Milkovits lakatosmestert véljük, akiről 1793 óta vannak adataink. A pajzsnak ötvösjegye sajnos nincs, pedig az ismeretlen mester formailag és megmunkálásban egyaránt érdemes darabot hagyott ránk.

Mesterünk nyilván annak a Milkovits lakatos-családnak tagja, ahol a Millekhez hasonlóan apáról fiúra szállt a mesterség. Az apa: Milkovits János lakatosmester Veszprémből való, 1762. július 31-én lép a szegedi polgárok sorába. 1783-ban céhmester, nevével még 1799-ben is találkozunk. Több évtizedes működés után 1805.

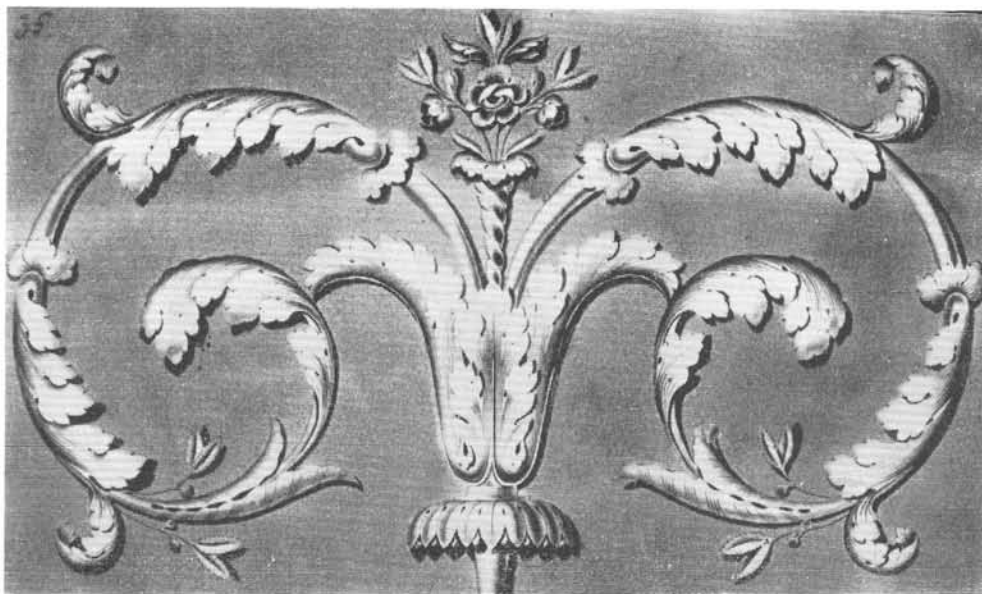
²⁵ Ezekről bővebben: *Pritz J.*, Magyar órák. A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Intézetének Dolgozatai 80. Budapest, 1943. és Somogyi Á., Régi órák művészete. Budapest, 1961.

²⁶ *Reizner J.*, i. m. 109. l. és 5-ös jegyzet.

február 11-én, hetven éves korában halt meg. Özvegye Kaldvin Magdolna, aki már második felesége lehetett, mert első házasságát — 1764. február 28-án — Vani-kold Magdalénával kötötte. Két fia szintén lakatos, egyik: ifj. Milkovits János — pajzsunk tulajdonosa, a másik: Milkovits Antal — a 15. pajzs birtokosa.



Ifj. Milkovits János, a nagyobbik fiú, 1773. március 23-án született Palánkban. Húszéves korában, 1793-ban Ausztriában is megfordul. Egy 1795-ös, a Somogyi Könyvtár tulajdonában levő²⁷ rajzából jókézü, tehetséges emberre következtethetünk. 1796—97-ben „Bécsben legénykedik”. A szegedi polgárok sorába, mint palánki lakatosmester 1799. november 30-án lép. Egy év múlva — 1800. június 24-én — huszonnégy évesen veszi feleségül a tizennyolc éves Vanko Annát. 1801-től már ő is az újonnan épülő városházán dolgozik. Ettől kezdve 1819-ig a város majd minden évben foglalkoztatja. Az 1828-as összeíráskor a palánki mesterek között még szerepel. Pajzsunk tulajdonosa 1844. február 25-én hetvenkét éves korában halt meg. Özvegyiségben hagyta Strasser Reginát, aki nyilván második felesége lehetett.



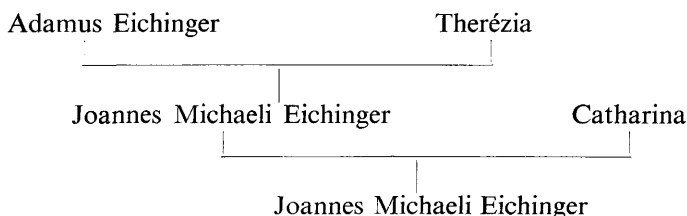
Milkovits János 1795

13. PAJZS. Szalagsokros virágfüzérrel határolt mezőben: két függőleges irányú, domborított pisztoly, felette domborított „M. E.” betűk, alatta domborított 1798-as évszám. H: 9,5 cm, sz: 5,5 cm (Ip. 54.41.1. ltsz.).

²⁷ Somogyi Könyvtár, ipartörténeti anyag. Szeged rajziskolájáról l. *Tóth B.*, Inasrajzok a múlt századból. Tiszatáj 1972. I. I—IV műmelléklet.

Az M. E. betűk valószínűleg Michael Eichinger (helyenként Aichinger) palánki puskamíves névbetűi. Ötvösjegy híján mesterét nem tudjuk, de a darab formálása és megmunkálása megegyezik az előző pajzsával, feltehetően egy kéz munkája a két darab.

Az Eichinger családnévet már 1750-ben a puskamívesek között találjuk. Ekkor Adamus mester működik, kinek háza van a Palánkban és neve az iratokban 1761-ben szerepel utoljára. Ötvenhat éves korában halt meg — 1764. február 24-én — özvegyen hagyva Theréziát. Minden valószínűség szerint az ő fia, ill. az unokája a két Michael, akikről a későbbiekben szó lesz. A fiúról 1773—1799-ig szólnak az iratok.

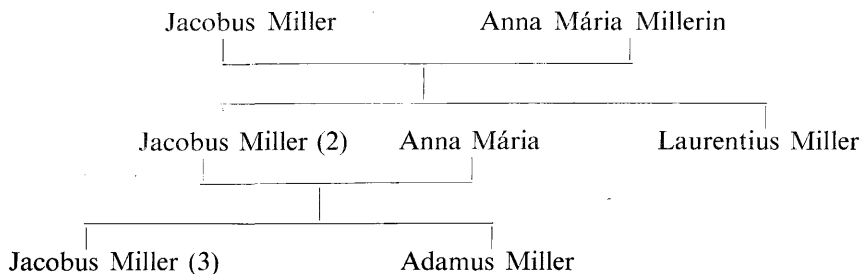


Az unoka, jelen pajzsunk tulajdonosa, 1776. szeptember 30-án született, anyja Catharina. A tizenkilenc éves lakatoslegény 1795-ben indul vándorútra. A pajzs készülésének évében válik mesterré, és még ez évben — 1798. november 4-én — az anyakönyv szerint húsz évesen feleségül veszi a tizenhét éves Therezia Linczedert. Egy évvel később 1799. december 27-én nyeri el a polgárjogot Szeged városától (a polgárosító irat szerint apja is polgár volt, bejegyezve azonban nincs). Az 1828-as összeírásban a palánki mesterek között még ott találjuk. Hirtelen halt meg hatvannyolc éves korában — 1844. október elsején — özvegyen hagyva Linczeder Terézt.

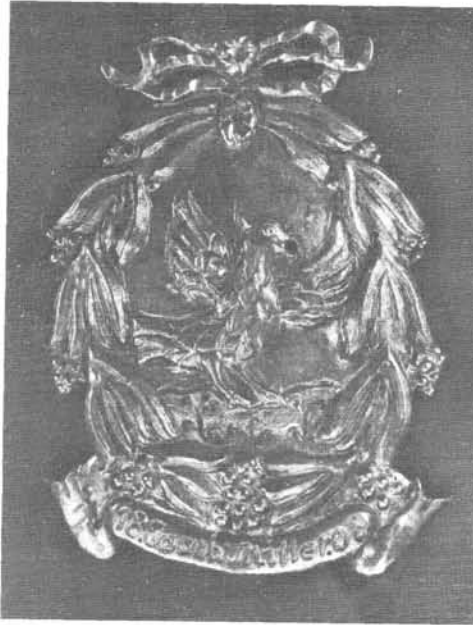
A város mindkét Eichinger Mihályt, apát és fiát éveken át foglalkoztatja. Évtizedeken keresztül az ő feladatuk „a Mozsárok kisüttetése” és az ünnepi istentiszteletek közben „tett lövöldözés”, ez utóbbiért pl. 1799-ben a „Sz. Demeter és Úrnapi hármás ünnepeken 16 forintot” kaptak²⁸.

14. PAJZS. Szalagcsokros levélkoszorúval körülvelt mezőben: kiterjesztett szárnyú, domborított madár, alul szalagra vésett „18: Jacob: Miller: 01” [1801 évszám] felirat. H: 9 cm, sz: 7 cm (Ip. 54.46.1. ltsz.). A közepes színvonalú ezüstmunka ötvösjegy nélküli, így mesterét nem ismerjük.

Miller Jakab (3) ugyanannak a lakatoscsaládnak tagja, melynek Miller Lőrinc, a 6. pajzs tulajdonosa.



²⁸ Ez évben rendelik el a puskamíves legényeknek hogy „akik a Bétsi Katonai puskamíves Fábrikában munkát vesznek magoknak, azok a katonaságtul mentnek állítatnak és szorgalmatosságokra nézve” mesternek mások előtt bevételnek. 1800-ban egy újabb rendelés kimondja, hogy „azok a puszkacsináló legények akik olyan mesternél dolgoznak, akik Hadi Fábrikának dolgoznak a katonaság alól mentesek”.



14



15



16



17

Mesterünk 1776. június 15-én született és mint lakatoslegény vándorlása során 1795-ben Bécsben tartózkodik, 1798-ban még mindig vándorol. Három év múlva nősül meg 1801. február elsején. Ekkor ő huszonhat éves, míg a feleség, Katzenmajer Anna huszadik évében van. Házasságkötésük évében, — amikor a pajzs is készült — Kisasszony hava 22-én vették fel a polgárok közé. Neve 1810-ben még ott sorakozik a palánki mesterek között. Az ötvenkilenc éves Miller Jakab 1832. november 27-én halt meg, özvegyen hagyva Katzenmajer Annát.

Mesterünk apja Miller Jakab (2), aki 1742. február 15-én született. A házzal rendelkező lakatosmestert az iratok 1774-től Fölsővároson emlegetik²⁹. Őt polgárosítja Szeged városa 1779. október 10-én, mint szegedi születésű, polgári származású lakatos. 1790. szeptember 8-án, ötven éves korában halt meg. Özvegye Anna Millerin, akit egy évvel később feleségül vesz Smidt János lakatosmester (a 9. pajzs tulajdonosa).

Mesterünk nagyapja az előbbiek alapján szintén szegedi polgár, bár az aranykönyvben nem szerepel. Feltehetően az a Miller Jakab, akit az iratok 1750-től a palánki lakatosmesterek között emlegetnek. 1775-ben a Szt. Demeter templom on és 1776-ban a kisteleki parókián végzett lakatosi munkálatokat.

A város a lakatos Miller-család tagjait évtizedeken át foglalkoztatta, az 1800-as években ők is az épülő városházán dolgoztak.

15. PAJZS. Korona alakú mezőben: szájában kulcsot tartó, domborított oroszlán, felette domborított „A M” betűk, az oroszlán lábaival egysorban domborított 1802-es évszám. H: 8,5 cm, sz: 6,5 cm (Ip. 54.48.1. ltsz.).

Az A M betűk valószínűleg Antonius Milkovits névbetűi. A közepes színvonalú ezüstmunka ötvösjegy nélküli, így mestere ismeretlen.

Milkovits Antal a már említett palánki lakatos-család következő tagja, Jánosnak — a 12. pajzs tulajdonosának — testvére. 1778. május 18-án született Szegeden. A polgári származású húszéves lakatoslegény 1798-ban még vándorlásának folytatását kéri a Tanácstól. Őt év múlva, 1803. február 11-én Szeged város polgárainak sorába lép. A pajzs készültkor nyilván már itt dolgozik. Működéséről csak annyit tudunk, hogy 1823-tól a város is foglalkoztatja és 1828-ban még a Palánkban működik. 1831. július 28-án halt meg ötvennégy éves korában. Felesége Tóth Erzsébet volt.

16. PAJZS. Szalaggal átcsavart koszorúban keresztbe tett, domborított puskák, ezek felett félkörben, vésett „Malom. rednaxela” [vissza: Alexander], alatta vésett „Anno 1809” felirat. A puskák mellett beütve 13-as hitelesítőbélyeg és AG ötvösjegy. H: 9 cm, sz: 7,5 cm (Ip. 54.54.1. ltsz.).



Alexander Malom a Palánkban puskacsináló mester. A szépen formált és megmunkált, jellegzetesen empire pajzs készítőjének AG jegyje mögött Alexander Gábrriel szegedi ötvösmester rejtőzhet.

Malom Sándor nevével 1808-ban találkozunk először. Ez év szeptember 6-án köt házasságot. A huszonhét éves puskamíves felesége a huszonkét éves Milkovits Terézia. Mesterünk neve a polgárok aranykönyvében nem szerepel. Működésének nyomát is csupán 1813—19-ig őrzik a Gazdaszéki iratok.

Gábrriel Sándorról is keveset tudunk: a lengyel, varsói születésű, aranyműves, nem polgári származású, egymagában vándorolt Szegedre. Itt telepedett le és így 1809.

²⁹ A Balla-féle térképen a 653-as számú telek (Csongor Gy., Balla Antal XVIII. századi szegedi kéziratos térképe. MFMÉ. 1968. 130. l.). Az L alakú telek a St. György utca jobb oldalán, az utca eleje és a Minoriták közötti rész kb. felénél feküdt. (Csongor Győző szíves szóbeli közlése.)

augusztus 31-én lépett a szegedi polgárok sorába. Még ez év szeptember 12-én — harminc éves korában — feleségül vette a nála két évvel fiatalabb Kováts Teréziát.



17. PAJZS. Leveles ággal határolt mezőben: keresztbe fektetett, domborított kulcsok és kalapács, felettük vésett „AD=MI” betűk, mellettük vésett 1813-as évszám, alattuk beütött 13-as hitelesítőbélyeg és K ötvösjegye. H: 8 cm, sz: 7 cm (Ip. 54.53.1. ltsz.).

Az AD=MI betűk nyilván a Miller család következő tagjának, Adamusnak névbetűi. A szép formájú és kivitelezésű ötvösmunka K ötvösjegye mögött talán Jacob Kohn ötvösmester rejtőzhet, aki az 1828-as összeírásban a palánki mesterek között van. Feltételezzük, hogy a pajzs készültekor talán már itt működik.

Miller Ádám annak a Miller lakatos családnak tagja, akikkel a 6. és 14. pajzsoknál már megismerkedtünk. Ádám 1807-ben lakatoslegényként kezdi meg vándorlását és 1813-ban kéri polgárosítását. A kérelemből tudjuk meg, hogy Miller Jakab lakatosmester fia, akit atyja halála után mostohaapja, Schmidt János (a 9. pajzs tulajdonosa) tanított a mesterségre. Három esztendei magyarországi és bécsi vándorlás után mostohaapja hívására jön haza, nála mint első legény több évet tölt. A kérelmező okiratban [Miller Ádám] „*testi állásában való természetes hibájára*” hivatkozva kéri a várostól „*Dugonics Ádám tanácsbeli és Szilber János Deputátus*”: mivel a kérelmezőt az előző oknál fogva a polgári katonák közé felvenni nem lehet, így az uniformist se kelljen megcsináltatnia. Jeles tulajdonságaira való tekintettel azonban, — annál is inkább mivel 24 évnél jóval idősebb — kéri bevételét a polgárok közé. Így 1813. május 3-án polgárrá lett. A huszonnyolc éves mester még ez évben — november 22-én — megházasodik, felesége a tizenkilenc éves Elisabetha Rosen.

Az eddigiekben tárgyalt mesteremberek adatain keresztül röpke bepillantást nyerhettünk a XVIII—XIX. századi kézművesek életébe. Jellemző példákat találtunk a mesterlegények és özvegyen maradt mesternék összeházasodására. Végül képet nyertünk a lakatos-, puskaműves-, órás- és ötvösmesterek munkájának egy részéről. Evvel kapcsolatban még érdemes megjegyezni, hogy nyilván ők készítették a múzeumunk tulajdonában levő XVIII—XIX. századi céhládák sokszor remek számba menő „pléheit”, zárszerkezeteit.

A vizsgált időszakban mestereink zöme a Palánkban működik. Fölsővárosnak 1762-től van egy, később két lakatosmestere. Az 1828-as összeírás Rókuson két lakatos tart számon.

Az iparművészeti gyűjtemény következő tárgya egy ezüstkanna:

18. TEJESKANNA. Kalapálással formázott, hengeres nyaka ráforrasztott. A kanna kerek talpból kiemelkedő, fordított körte alakú testét felfelé szélesedő, laposan domborított bordázattal díszíti. E bordázat a talpról kiindulva a test kétharmad részéig ér. Szalagfüle a kannánál jóval magasabbra ível, majd a szájnyláshoz csatlakozik. Hengeres nyakán hullámos kiöntő, melynek fedelén domborítással bordázott kagylódísz van. Elöl, a kanna hasán, közvetlenül a bordázat felett finoman vésett „A O E” betűk. A kanna fenekén pesti hitelesítőjegy és Prandtner mesterjegy³⁰. M: 28,5 cm, talpátm: 8,5 cm (Ip. 71.1. ltsz.).

A kanna művészi értékei a formálás és a harmonikus arányok. Elegáns vonalát a bordázott díszítés még jobban kiemeli, sőt ebben az esetben képes helyettesíteni a mestertől megszokott és a későbbiekben még érintett ötvösdíszítést³¹.

³⁰ Kőszeghy E., i. m. Bp., 1936. Nr. 399 és Nr. 495. Lásd még P. Brestyánszky I., i. m. 1970/2 42. l.

³¹ Vö. Az Iparművészeti Múzeum ötvös osztályán őrzött darabokkal és *Bóka L-né*, Az iparművészeti Múzeum Prandtner ötvöstarányai. Ip. M. Évkönyvei I. 1954. 157—161.



18



19

A kanna tulajdonosa és feltételezhetően készítettője révén is Szegedhez kapcsolódik. A tejeskannára vésett *AOE* betűk Oexel Antónia [Szilber szegedi főbíró unokája] névbetűi. Oexel Antónia 1795-ben Kiszomborban született s ott is ment férjhez, 1824. május 25-én Onossy (Bleier) Jánoshoz, Csanád megye tisztifőorvosához³². A kanna valószínűleg eljegyzésére, a hozományához készült, melyet szüleitől kaphatott, akik ekkor még éltek³³ és igen jómódúak voltak. A nagyszülők hagyá-

³² A kannát Oexel Antónia ükunokájától, Id. dr. Zlinszky Jánosné Niamessny Margittól vásároltuk. Az adatokat ifj. dr. Zlinszky János ügyvéd-től kaptuk, a családra vonatkozó más értékes feljegyzésekkel együtt az 1600-as évekre visszamenően. Lásd még *Reizner*, i. m. III. 66. l.

³³ Apja, Mátyás 1828-ban, anyja Szilber Magdolna — a szegedi főbíró leánya — 1846-ban halt meg.

teki leltárából³⁴ pedig kitűnik, hogy a család kifejezetten szerette az ezüsthalmikat. A tejeskanna egészen napjainkig anyáról-leányra öröklődött.

Az ezüstmunka mestere id. Prandtner József. A XIX. századi Pest jelentős ötvös családjának legidősebb tagja, aki a század első évtizedeiben dolgozott³⁵. A tejeskannát a pesti hitelesítőjegy szerint 1823-ban készítette.

Szólnunk kell itt a mester egy korábbi alkotásáról is, melynek szintén szegedi vonatkozásai vannak. Ez a magántulajdonban levő kanna (19. kép) csak valamivel kisebb az előzőnél, formája azonban sokkal kecsesebb. Finom, maratott-trébelt-poncolt díszítése mértékkel borítja az amphora alak nyakának, testének és talpának hangsúlyozott részeit. Az ezüstmű pesti hitelesítőjegye és mesterjegye alapján³⁶ 1816 körül készülhetett. A kannát Schaeffer-Götz hagyatékként őrzik. Schaeffer Ádám vaskereskedő, német birodalmi nemes ember volt, 1800-ban jött Szegedre feleségével, Gréhl Teréziával. 1809-ben empire ízlésű házat terveztet Vedres István-nal. A ház pazar berendezéséből a drága ezüstök sem hiányoznak³⁷. Valószínűleg ezek közül való ez a kanna is, melyet fiuk, ifj. Schaeffer Ádám (sz.: 1806) vaskereskedő és felesége Götz Borbála örökölt³⁸. Így maradt meg a család emlékezetében Schaeffer-Götz hagyatékként.

Reméljük, hogy a Szegeden őrzött ötvöstárgyak rövid leírásával és a hozzájuk kapcsolódó XVIII—XIX. századi mesteremberek ismertetésével hasznos adatokat szolgáltattunk az oly kevésbé ismert szegedi mesterségek történetéhez.

FÜGGELÉK

A táblázatban feltüntetett, de a dolgozatban nem tárgyalt mesterek adatai:

Eberhandschuch Cristianus lakatosmesterrel 1750 — 55-ig találkozzunk, ez utolsó évben ő a céhmester.

Eberhandschuch Josephus lakatosmester feltehetően az ő fia. 1765. február 11-én fiatalon, 36 éves korában halt meg özvegyen hagyva Catharinát.

Exler Josephus lakatosmestert 1740. február elsején polgárosították. A polgárosító irat származási helyét nem jelöli, a mestert magyarnak írja. 1759. január 15-én — valószínűleg másodszor — házasodik, feleségül véve Kronmayer özvegyét, Anna Máriát. Ugyanez évben ő tölti be a céhmesteri tisztet.

Vurczer Antonius lakatosmester 1741. július 5-én lett szegedi polgárrá. 1752-ben ő a céh mestere, majd öt év múlva — 1757. március 29-én — negyvenhat éves korában halt meg.

Mewen Joannes Geldriából származó lakatosmester 1757. november 6-án házasodik be a Vurczer családba, feleségül véve Vurczer özvegyét, Máriát, aki valószínűleg az év elején meghalt Vurczer Antonius özvegye. Még e hó (november) 16-án a szegedi polgárok sorába lép. A hatvanas években vagyona három házra szaporodik, majd lecsökken egyre. 1764-ben céhmester. Ötvenhárom éves korában, 1783. január 2-án halt meg özvegyen hagyva Máriát.

Gaigner Ferdinándus Sopronból származó sarkantyúcsináló mester 1756. március 2-án házasodik be Szegedre feleségül véve Golbin özvegyét Catharinát. Még e hó 26-án Szeged polgárává lett. 1761-ben ő a céhmester. Egészen fiatalon, 36 évesen halt meg, özvegyül hagyva Catharinát 1761. április 27-én. Az özvegy még ez év őszén újra férjhez megy Joannes Mack lakatosmesterhez.

³⁴ A nagyapa Oexel Mátyás zombori aquisitor, a nagyanya Vollbrunn Margit, Szeged főbírájának leánya.

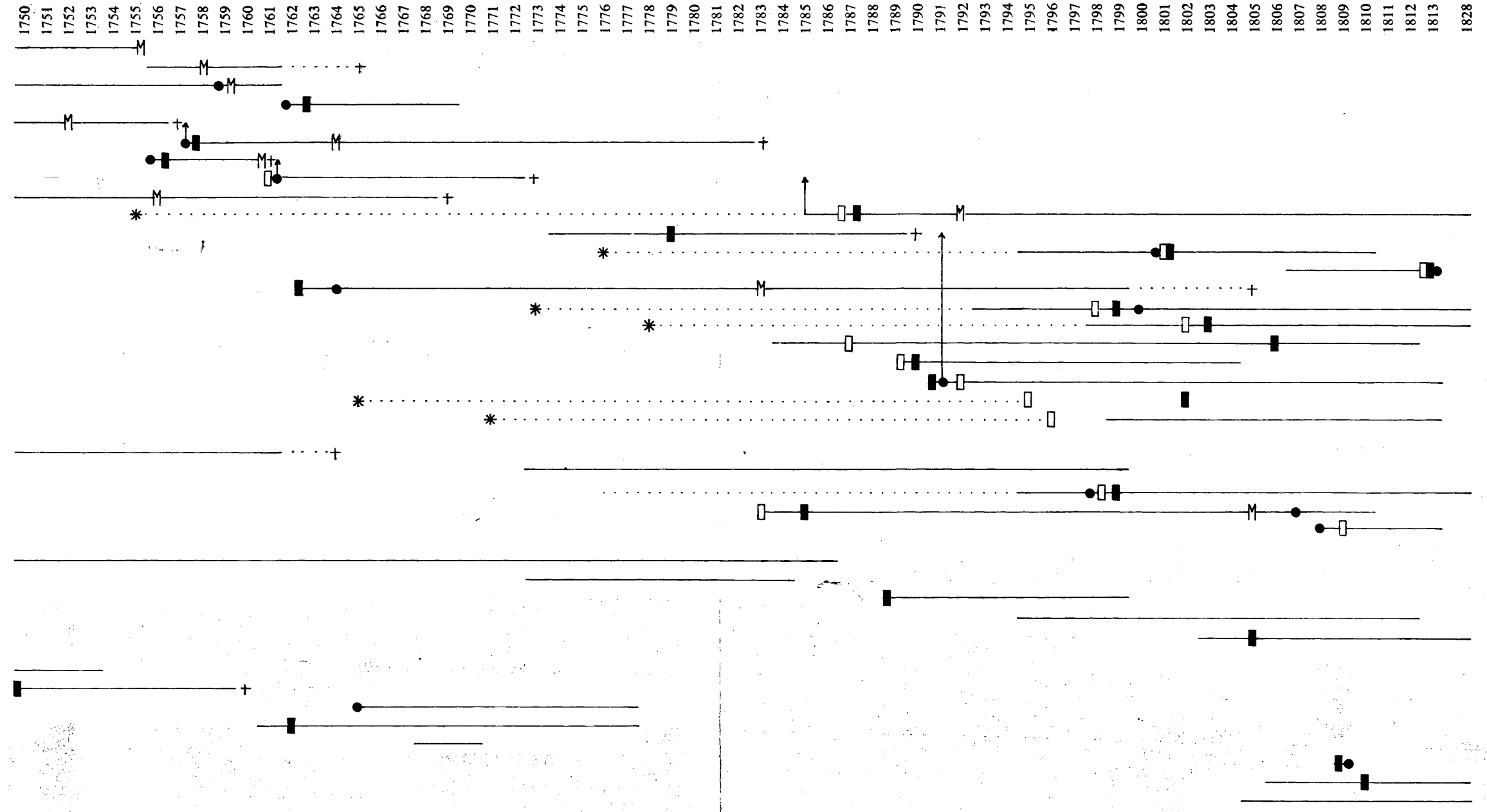
³⁵ *Kőszeghy E.*, i. m. Bp., 1936. Pest címszó és *Bóka L-né*, i. m.

³⁶ A jegyek kiöntőjén és talpának peremén is szerepelnek: *Kőszeghy E.*, i. m. Nr. 493 és Nr. 395.

³⁷ *Czimer K.*, A Szeged-Belvárosi Kaszinó százéves története. Szeged. 1929. 58. l. és *Bálint S.*, i. m. 92. l.

³⁸ A Götz-család házbirtokokból, bérletből szerzett vagyonát leányuk, Schaeffer Róza és férje Pálffy Ferenc (ügyvéd, polgármester) örökölte. A kanna őrölkük leányukhoz, Pálffy Margithoz és férjéhez, Budinszky Ernőhöz került. Ezután fiúra szállt, fiuk Pálffy-Budinszky Endre (Szeged város főmérnöke) személyében, akinek felesége Huttkay K. Magdolna még ma is őrzi a kannát.

Mesterség	Pajzs sorszám	Mesternevek	Származás	Városrész	Ház
LAKATOS		Eberhanschuch Cristianus		P	2
		Eberhanschuch Josephus		P	2
		Exler Josephus		P	1
		Kalmár Michael	Verebély	F	1
		Vurczer Antonius	Ausztria	P	1
		Meven Joannes Gerárdus	Geldria	P	1
		Gaigner Ferdinandus	Sopron	P	1
		Mack Joannes	Pozsony m.	P	1
		Miller Jacobus		P	1
		6. Miller Laurentius	Szeged	P	1
PUSKAMŰVES		Miller Jacobus (2)	Szeged	F	1
		14. Miller Jacobus (3)	Szeged	P	—
		17. Miller Adamus	Szeged	F	—
		Milkovits Joannes	Veszprém	P	1
		12. ifj. Milkovits Joannes	Szeged	P	1
		15. Milkovits Antonius		P	—
		7. Pack Ignatius	Bécs	P	—
		8. Szökfű Antonius	Kanizsa	P	—
		9. Schmidt Joannes	Nagyszeben	F	1
		10. Vid Laurentius	Szeged	P	—
ÓRÁS		11. Vass Joannes	Szeged	F	1
		Eichinger Adamus		P	1
		Eichinger Joannes Michaeli		P	1
		13. Eichinger Joannes Michaeli		P	—
		5. Zorkovszky Josephus		P	—
		16. Malom Alexander		P	—
		Miller Joannes		P	—
		Hicker Josephus		P	—
		Hicker Jacobus		P	—
		Schönböck Thomas		P	1
ÖTVÖS		Greitzinger Joannes	Bécs	P	—
		Csávity Jacobus		P	—
		Lukity Antonius	Buda	P	1
		Lukity Paulus		P	1
		Tomcsányi Andreas	St. Mária	P	—
		Klancz Josephus		P	1
		Gábrriel Alexander	Varsó	P	—
		Vagner Joannes	Pozsony	P	1
	Politzer Löbl (Lipót)		P	1	



Jelmagyarázat
P = Palánk
F = Fölsóváros
M = céhmester
□ = ezüstpajzs
■ = polgárjog
* = születés
• = házasság
→ = beházasodás
+ = halálozás

+ 1838
+ 1832
+ 1844
+ 1831
+ 1823
+ 1825
+ 1844
+ 1826
+ 1814

Csávity Jacobus ötvös szegedi tartózkodása ideiglenes jellegű, mivel évente más háztulajdonosnál szerepel bérlőként.

Vágner Joannes ötvöslegény 1806-ban kéri a várostól letelepedését, működését, és meg is kapja „mivel itten az ilyen Mester mívésre valóban szükség volna”. Munkálkodásáról semmit sem tudunk. A pozsonyi születésű aranyműves 1810. St. Iván hava 8-án lett Szeged polgára.

Politzer Lipót (Löbl) zsidó ötvös 1805-től sokszor szerepel a jegyzőkönyvekben. Ügyei nemesfémek és órák adásvétele kapcsán legtöbbször tisztázatlanok.

A táblázatban nem szereplő mesterek adatai:

Exler Jacobus lakatosmester 1749. július 29-én lett szegedi polgárrá.

Gerbely Paulus az 1828-as összeírásban Rókuson működő és házzal rendelkező lakosmester. Riz Franciscus lakatosmesterről csak annyit tudunk, hogy 1750. március 9-én „bemutatván a mesterremeket, a céhszokások szerint bévétetett a céh tagjai sorába a céh mestereinek egyetértésével”.

Stublenicz Josephus (Stublener) puskamíves az összeírásokban és a tanácsi jegyzőkönyvekben csupán 1774-ben szerepel.

Vass Joannes lakatosmester az 1828-as összeírásban, házzal rendelkező fölsővárosi mester, valószínűleg Vass Jánosnak (11. pajzs) fia.

Radt Josephus puskamíves 1767. január 21-én vált Szeged polgárává, „a nemes Temesi Bánságból, a Csanádi kerületben Szent-Miklós falváról” jött városunkba.

Geizelbrecht Ádám: Schönböck Tamás órás (9. pajzs) legénye.

Gurtl Joannes órás 1828-ban mint bérlő szerepel a palánki összeírásokban.

Volf Carolus órásmester először Nagyváradon 5 évig, majd Újvidéken működött. Szegedre 1807-ben telepedett le. Az 1808-as összeírásban palánki mester. Nyolc év után, 1815-ben nyerte el a polgárjogot.

Bottván Josephus nagyváradai születésű, huszonhét esztendő ötvös 1822. Szt. György hava 15-én lett Szeged polgára.

Khon Jacobus az 1828-as összeírásban palánki ötvösként van nyilvántartva.

Politzer Lázár és Gábrriel az 1828-as összeírásban apjukkal, Politzer Löbl-lel együtt szerepelnek a palánki ötvösök között.

Sáry Ignátius ötvöst csupán az 1751-es összeírás említi meg, ugyanez évi (július 18-i) az anyakönyvi bejegyzés, mely Ágnes Poparikkal kötött házasságáról szól.

Steiner Martinus ötvöst az 1750-es összeírásban és egy 1753-as jegyzőkönyvben említik.

Szabó Ferenc lakatosmester az 1796-os összeírásban inas fiával együtt szerepel.

Markovics Franciscust 1756-ban ötvösként említik.

Kercsmárk Jozephus puskaműves 1768-ban bérlő a Palánkban.

METALLGEGENSTÄNDE UND MEISTER AUS DEN XVIII—XIX. JAHRHUNDERTEN

von

Márta T. Knotik

Die Verfasserin stellt die Metallgegenstände der XVIII. und XIX. Jahrhunderten aus der kunstgewerblichen Kollektion des Móra-Ferenc-Museums dar.

Zuerst macht sie den Zinnpokal der Schlosserzunft, dann die ältesten Stücke der Kollektion, die mit Jahrzahl versehenen, haldbreiten, getriebenen Silberschilde der Schlosserzunft bekannt. Zuletzt führt sie zwei Milchkannen aus Silber, das Werk von Josephus Prandtnr auf.

Hauptsächlich haben örtliche Silberschmiede die Silberschilde gefertigt, was die Goldschmiedemerkzeichen, die in den Silberschilden zu finden sind, beweisen. Die Zunftbezeichnungen, die daran zu finden sind, überzeugen uns, dass die Silberschilde für die Schlossermeister und Büchsenmeister der Schlosserzunft gefertigt wurden. Diese Silberschilde wurden ursprünglich an den oben erwähnten Zinnpokal der Schlosserzunft gehängt. Die Meister, die auf den silbernen Werken gefundene Namen und Monogramme decken, haben wir mit der Hilfe der Tabelle identifiziert. Die Tabelle haben wir auf Grund zeitgenössischer Akten, die das Szegeder Archiv und die Somogyi-Bibliothek besitzen, gefertigt. Dafür haben wir die aus 1750—1813 und 1828 entstammenden, den Beruf der Goldschmiede und der zu der Schlosserzunft gehörigen Schlosser- und Büchsenmeister und Uhrmacher aufzeichnenden Akten benutzt.

Wir hoffen, wir lieferten nützliche Angaben durch die kurze Beschreibung der Metallgegenstände unseren Museums, durch die Bekanntmachung der Handwerker aus XVIII—XIX. Jahrhunderten für die so wenig bekannte Geschichte der Szegeder Handwerker.

A szegedi mesterekre vonatkozó, 1781-ben kelt árszabás

LAKATOSOK:

	forint	Krajcár
Épületnek való Kötés vasnak munkájátul minden fontul		2
Ablakra való közönséges lukacsos és ingenes rostély való Készítésül minden lyuktul		21½
Villás kötésnek fontyátul		3
Ablakra való tisztességessebb fonyot rostély csinálása munkája fontyátul		9
Legfőbb Kosaras rostélytól való Korb-Kater fontyátul		7
Ki álló görbe, vagy Lapos rostélytol		10
Egy ajtóhoz való egész készüllettel fekete közönséges munka felütéssel és Sarkakkal	2	50
Hasonló Kilincses pléhet magányossan	1	60
Két hasonló pánt sarkakkal, és Szegekkel együtt		70
Egy ajtóra fekete Borított pléhet, csigás pántokkal	3	50
Olmos egész Készület egy ajtóra borított, és kívül megh czifrázott pléhével és éjczaki zárral felütéssel, pántokkal, és Sarkakkal együtt	6	
Kettős ajtóra hasonló készüllet	8	
Egy ablakra négy Szárnyára meg olmozott Készülettel tisztességessen	3	50
Item egy ablakra négy szárnyára meg olmozott Készülettel	2	50
Egész Vassból csinált ajtorul vagy Táblátul Gazda Vassából munkájának fontyátul		10
Pincze ajtóra, vagy más duplázott ajtóra való egy pár erős pánt és sarkátul felütéssel	1	40
Egy nagy Láda fel nyitásstul ha franczia, és dupla Pléh		10
Közönségesnek nyitása pedig		10
Egy ajtó kults csinálásstul Közönséges pléhez		20
Olmos dupla pléhez pallérozott Kulcsot		40
Ládához Közönséges Kulcsot		20
Író asztalhoz való pallérozott Kulesocskátul		25
Hordóra való abroncsolásért munkájátul egy akotul		20
Marhára való billegért minden Betütül, ha nagy bötük és a Kovács Vassa		85
Apró billegért Közönségessen egy betütül		30

PUSKA MÍVESEK:

Egy közönséges far satu		50
Egy közönséges Sroff		7
Hasonló sroff pallérozva cziffrán		10
Egy puska tisztítás kívül belül egészen Pallérozott		75
Közönséges tisztítás		20
Egy pár Pistol tisztítás Pallérozva		75
Egy Puska Sárkány sroffal együtt		50
Egy Diofából való agyazástul ki czifrázva	4	20
Közönséges agyazástul Diofából	2	50
Közönséges fából egy flinta agyat pofával	1	40
Pofa nélkül	1	
Egy Pár Pistol Diofa agyat czifrázva	4	20
Ugyan Diofából Közönséges munkára	2	50
Csontos Puska vesző		15
Közönséges		10
Egy Dio		35
Egy belső rugó		35
Külső aczél alá való rugó		25
Egy Puska aczél		40
Egy gyujto lyuk be s-ki furástul aczéllal		20
Vassal, vagy rézzel		12

SARKANTYÚ ÉS ZABLA CSINÁLÓK:

	forint	krajcár
<i>Egy pár csizma patkolás Török Patkóval és Sarkantyúval</i>		50
<i>Egy pár csizma Patkolás lapos Patkóval és Sarkantyúval</i>		45
<i>Pallérozott Patkóval és Sarkantyúval</i>		50
<i>Egy Pár Török Patkó Sarkantyú nélkül felütéssel</i>		25
<i>Egy pár Pallérozott Sarkantyú Patkó nélkül felütéssel</i>		40
<i>Alább való</i>		25
<i>Egy pár lógós Patkó felütéssel</i>		15
<i>Egy pár Patkó vagy Sarkantyú felütéssel</i>		5
 Az 1791-es árszabás csupán pár tétellel bővül, a lakatosoknál:		
<i>Ajtóra való Francia pléh olmozva</i>	4	
<i>Hasonló Francia pléh feketére</i>	3	
<i>Közönséges pléh Kilintsel és Kultsal edgyütt</i>	2	
<i>Pléhnek felszegezésétül</i>		20
<i>Almáriumra való borított pléhet Kultsal edgyütt</i>		75
<i>Ládára való Közönséges borított pléh Kultsal edgyütt</i>		40
<i>Szék foglaló esett Olmozva Srofokkal edgyütt egy székre</i>		30
<i>Feketére csinált hasonló</i>		20
<i>puskaműveseknél:</i>		
<i>Arannyal ha maga a Gazda ad Aranyat</i>	1	50
<i>Puska meves Aranyával pedig</i>	6	